

Hyvää alkanutta vuotta!

Ennätysmäinen pakkastalvi on koetellut niin ihmisiä kuin rakenteitakin. Toivottavasti pahemmilta haavereilta on vältytty. Maatiaiskanahan on tunnetusti kylmänkestävä, mikä tuli taas kerran testattua. Maatiaiskanarekisteri on jo osoittanut hyödyllisyytensä. Tammikuulla käytiin osalla säilyttäjätiloista ottamassa verinäytteitä, joita verrataan keskenään Euroopan eri puolilta kerättyjen näytteiden kanssa. Juhan oli helppo rekisterin pohjalta poimia eri kanakantoja edustavia tiloja näytteiden ottoa varten. Tästä EU:n Aviandiv-projektista kuulemme varmaan lisää myöhemmin.

Vuosiraportti, olennainen osatekijä tavoitteiden seurannassa

Vuosiraportin 1998 palautti määräaikaan 15.12.98 mennessä noin puolet tiloista. Pyydän täyttämään ja palauttamaan loputkin kaavakkeet heti minulle (Tarja Niemelä, Rinteläntie 100, 03400 VIHTI, faksi 09-223 4759). Jos kysymysten asettelu on kohdallenne sopimaton tai muuten epäselvä riittää vapaamuotoinen kirjekin, tyyliin: 'Meillä on kahdeksan kanaa ja kaksi kukkoa'. Joka kohtaan ei ole pakko vastata. Jotkut teistä ovat kuitenkin kirjoittaneet kokemuksistaan kanojensa kanssa pitkiäkin kirjeitä. Kiitos niistä, ne rikastuttavat projektiamme.

Eläinten alkuperä on varsin tärkeä tieto meille. Jos ette tiedä kanakannan nimeä, ilmoittakaa henkilö tai edes paikkakunta, josta eläimet tulivat. Eläinmäärän ei tarvitse olla elokuun alun tilanteesta, jos sen selvittäminen on vaikeaa, vaan olennaista on, oliko teillä vuonna 1998 maatiaiskanoja, mistä ne tulivat ja onnistuiko vuotuinen lisääminen. Poikastuottajilta pitäisi lisäksi löytyä salmonellatodistus viime vuodelta. Laittakaa kopio siitä mukaan.

Vuotuisiin tavoitteisiin kuului eläinkannan lisääminen. Ilmoittakaa syntyneiden poikasten määrä (noin-arvo riittää, jos tarkka luku ei ole tiedossa). Jos lisäys ei viime vuonna onnistunut, tänä vuonna siihen olisi pyrittävä. Syitä voi olla useita, joten tapauskohtaisesti voimme pohtia asiaa vaikka puhelimitse. Varsinkin niiltä, jotka ovat projektivaroin saaneet siitosmunia tai poikasia edellyttämme vuosiraportin palauttamista. Ensi syksyksi koetamme selkeyttää kyselyä.

Maatiaiskanaseminaari Maalahdessa 12.6.1999 (12-13.6. vkl)

Rantalan Lasse Maalahdesta, Vaasan kupeesta, on kutsunut maatiaiskan säilyttäjät (perheineen) tilalleen kesäpäivän viettoon. Kantasen Juha lupaa alustaa päivän ohjelman kertomalla säilytystyöstä. Luvassa on myös pohdintoja säilytysohjelman käytännön kysymyksistä, ryhmätöitä ja tulevaisuuden visioista sekä tilakierros Lassen mukana. Häneltä löytyvät kaikki suomalaiset alkuperäisrodut hevosta lukuunottamatta (ja sekin taitaa jo olla tilattuna). Hyvää ruokaa (auttavia käsiä sen esille laitossa tarvitaan) ja antoisaa yhdessäoloa... Tuvassa sopii yöpymään kymmenkunta henkilöä, loput saavat sijan riihen oljilla. Jos omistat teltan tai asuntovaunun, Lasse osoittaa sopivan pystytyspaikan.

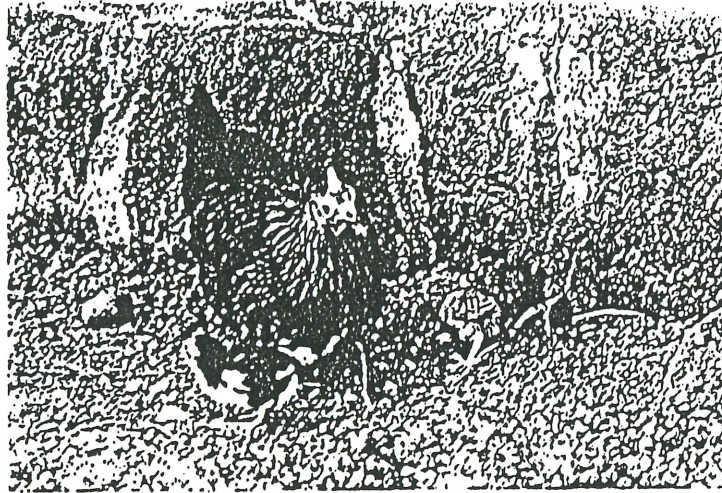
Alustavat ilmoittautumiset lähinnä ruokailujärjestelyjä varten Maatalouden tutkimuskeskukseen Outi Kasarille, puh. 03 - 4188 3605, faksi 03-4188 3618 tai e-mail outi.kasari@mtt.fi toukokuun loppuun mennessä. Seminaari on oiva kesälomakohde, nyt kun maatalousnäyttelytkin on supistettu yhteen kesää kohti (tänä vuonna Kouvolassa 29.7.-1.8.1999). Tarkempi ohjelma, ajo-ohje ym. lähetetään ilmoittautuneille kesäkuun puolella.

Lopuksi muistutamme vielä kerran, että toivomme saavamme vuosiraportit ja mahdolliset salmonellatodistukset paluupostissa. Raportointi on olennainen osa suunnitelmallista säilytystyötä.

Juha Kantanen, tutkija
MTT/EJA, 31600 JOKIOINEN
puh. 03-4188 3626 (huom. uusi nro!!)
fax 03-4188 3618 (huom. uusi nro!!)
juha.kantanen@mtt.fi

Tarja Niemelä, agrologiopiskelija
Rinteläntie 100, 03400 VIHTI
puh. 0400 474 024, 09-223 4959
fax 09-223 4759
tarja.niemela@iter.inet.fi

Maatiaiskan säilytysohjelma Ohjeita säilyttämistyöhön

Emo poikasineen pihamaalla. Kuva: Tarja Niemelä

Keinovalon käyttö sydäntalvella?

Keinovalon vähentäminen tai jopa lopettaminen joiksikin viikoiksi syksyn pimennyttyä johtaa sulkasatoon, joka on luonnollinen osa varsinkin vanhempien (yli 2-vuotiaat) kanojen vuodenvaihtoa. Muninta lakkaa tällöin kokonaan ja höyhenpeite uudistuu. Ravinto voi olla viljapohjainen, ei liikaa elintoimintoja kiihdyttäviä valkuaisaineita. Kanalan lämpötilan ei tarvitse olla kovin korkea, kunhan pysyy plussan puolella, + 10°C on jo kovin hyvä. Tämä asia liittyy sopeutumiseen: jos pidämme eläimiä kovin hyvissä oloissa (ravinto, valo, lämpö) ne sopeutuvat pitkän ajan kuluessa niihin. Näin menetämme sen vaatimattoman, kylmänkestävän maatiaiskan, jota alussa lähdimme säilyttämään.

Jos yritetään pärjätä pelkällä luonnonvalolla (mikä olisi säilyttämisen kannalta oikeaoppisinta) päädytään useamman kuukauden munimattomaan kauteen. Tämä ei ehkä motivoi säilyttäjää riittävästi. Kanojen saaminen munintavireeseen edellyttää vuodenvaihteen jälkeen muutoksia. Jos valoisa aika lyhimmillään oli selvästi alle kymmenen tuntia, nostetaan valaistun ajan pituutta vähitellen puoli tuntia viikossa, kunnes saavutetaan 13-15 tunnin valoisa aika. Tämä aikaansaa muninnan käynnistymisen. Kun päivän pituus luonnossa huhtikuulla kasvaa riittävän pitkäksi, ei keinovaloa enää tarvita. Kesän mentyä (syyskuulla) lisävalo varmistaa munintaa. Teidän valintaanne jää käyttätkö keinovaloa ja missä määrin. Täydellinen luonnonmukaisuus (ei keinovaloa, ei konehaudontaa, kukkojen karsimista tai lisälämpöä talvella) johtaisi todennäköisesti maatiaiskanohjen häviämiseen. Kana ei koskaan ole kuulunut maamme luonnossa vapaasti eläviin eläimiin, vaan on ihmisen mukana tänne tullut ja menestyy täällä vain ihmisen myötävaikutuksella.

Siitoskausi alkaa

Talven kääntyessä kevättä kohti on haudonnan aika. Pienkanalassa kana itse hoitaa asian, isommissa ja poikasia tuottavissa kanaloissa tarvitaan koneellista apua. Siitosmunien aitouden (ei vierasta kana-ainesta) takaamiseksi siitososaston on oltava koottu hyvissä ajoin. Kukon vaikutus kanoissa kestää jopa kaksi-kolme viikkoa eli kana saattaa munia hedelmöittyneitä munia, vaikkei kukkoa ole mailla halmeilla. Ei-toivotut kukot siis pois ryhmästä ja siitososasto lopulliseen muotoonsa mielellään kuukautta-kahta ennen siitosmunien keruun aloittamista. Kukkojen ja kanojen on myös tärkeää saada aikaa tottua toisiinsa, tällöin hedelmöittyminen on varmempaa. --- Poikastuottajat, ennen siitoskautta on hyvä ottaa salmonellatodistus, että teillä on asiakkaille näyttää mustaa valkoisella.

Kukonvaihto

Vielä vuosisadan alussa perustui kanakannan jalostuksellinen uudistaminen pientiloilla kukonvaihtoon, jolla saatiin 'uutta verta' laumaan. Paikallisesti sopeutuneet kanakannat sijaitsivat tuolloin maantieteellisesti suppealla alalla, eivätkä ihmisetkään kovin laajalti liikkuneet. Lähialueelta saatu, todennäköisesti samaa alkuperää oleva kukko, oli ihan hyvä menetelmä lisätä lauman geneettistä monimuotoisuutta. Tärkeämpää kuin uusien kukkojen haaliminen lauman ulkopuolelta on kuitenkin useamman kukon jättäminen joka sukupolveen. Ihannetilanne perinnöllisyysopin kannalta olisi, että kukkoja ja kanoja olisi yhtä paljon. Tämä rasittaa kuitenkin kanoja liikaa. Kukkojen ja kanojen määrän suositeltu suhde 1:4 tai 1:5 ylläpitää toivottua monimuotoisuutta kannassa. Varakukko olisi oltava pienessäkin kanalassa. Samassa laumassa kasvaneet ja aikuistuneet kukot eivät pääsääntöisesti tappele keskenään. --- Vaihtakaa siis eläinainesta harkiten ja vain saman kanakannan sisällä, Savitaipaleen kanoille Savitaipaleen kukko ja kiuruveläiselle kiuruveläinen, pitäkää sen sijaan kukkojen määrä runsaana.

Mitä tarkoittaa säilytys sopimuksen kohta 'valinta'?

Ihminen suorittaa aina, tiedostaen tai tiedostamattaan, valintaa kotieläimiä hoitaessaan. Haluamme hyvätuottoisia, taloudellisesti edullisia kotieläimiä ja hyvänmakuisia, monipuolisia tuotteita. Kun seuraavan sukupolven vanhemmiksi valitaan aina vain toivotuin ominaisuuksin varustettuja yksilöitä, nämä ominaisuudet vähitellen lisääntyvät, kun taas huomiotta jäävät tai karsitut ominaisuudet saattavat kadota kokonaan. Emme kuitenkaan tiedä, mitä ominaisuuksia tulevaisuuden kotieläintalous tulee tarvitsemaan ympäristöolojen ja kulutustottumusten muuttuessa. Jotta tulevilla ihmissukupolvillakin olisi samat geeniainesvarat käytettävissä kuin nyt, emme pääsääntöisesti saisi suosia tai hylkiä mitään eläinten ominaisuutta. Sana 'pääsääntöisesti' sisältää varauksen, että selvästi epäpuhtaat tai sairaat yksilöt saa poistaa. Poikastuotantoa harjoittavien tilojen tulee jättää seuraavan kauden siitoseläimiksi edustava 'läpileikkaus' eläimistä. Omien mieltymysten ei saisi antaa vaikuttaa valintapäätöksiin ulkoisten ominaisuuksien kuten höyhenpeitteen ja jalkojen värin, eläimen koo'on tai kehonmuodon suhteen. Poikkeuksen pääsäännöstä muodostavat myös kukot, mutta tästä aiheesta enemmän ensi tiedotteessa.

Harmaita, 'kovasimenharmaita', jalkoja pidetään yhtenä ehdottomana maatiaiskan tuntu-merkkinä. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että jalkojen väri vaihtelee riippuen höyhenpeitteen väristä, joten älkää karsiko eläimiä jalkojen värin perusteella. Sen sijaan sellaiset yksilöt, joilla on höyheniä jaloissa, joko kunnan tupsut tai rivi höyheniä jalan etupuolella, ovat merkki koristekanojen

vaikutuksesta. Nämä yksilöt eivät saisi jatkaa sukua. Yksilönä niillä sinänsä on elämisen oikeus, mutta eri karsinassa.

Siitosmunien säilytys ja merkintä

Siitosmunia voi kerätä kanoilta 10-14 vuorokautta, ennen kuin laittaa ne kerralla koneeseen tai kanan alle. Tämän jälkeen haudontaprosentti (poikasia koneeseen laitetuista, hedelmöittyneistä munista) laskee selvästi. Epämuodostumat ja kuolleisuus haudonnan aikana lisääntyvät. Säilytä munat viileässä, noin +12-asteessa. Kääntelee siitosmunia päivittäin kyljeltä toiselle, ettei keltuainen (jonka pinnalla uusi alkio uinuu) painu munankuoreen kiinni. On hyvä merkitä munan toiseen kylkeen vaikka munintapäivä, niin ikä pysyy selvillä ja kääntäminen sujuu järjestelmällisesti. Joka toinen kääntökerta päiväys näkyy, joka toinen ei. Jos munia on useista osastoista, tämä on myös syytä merkitä. Jos munat on tarkoitus pitää erossa haudonnan ajan, ne on erotettava koneessa väliseinän. Syntyvät poikaset ovat yllättävän ketteriä liikkumaan.

Siipimerkki

Jos tilalla on useita kanakantoja, päivänvanhat untuvikot on merkittävä ennen syömään laittamista siipimerkein, jotta kannat eivät mene sekaisin. Siipimerkki on alumiininen, kevyt n. 1,5 cm pitkä pihti, joka painetaan siivenhangassa olevan kalvon läpi lukkoon. Se seuraa sitten tätä yksilöä koko sen eliniän, jolloin se on aina tunnistettavissa merkistä. Joskus merkki saattaa kuitenkin irrota, suosittellemmekin pidettäväksi vain yhtä kanakantaa tilaa kohti.

Kanan alla hautominen

Varsinkin pienissä yksiköissä kanan hautomista kannattaa pitää ensisijaisena menetelmänä konehaudonnan tukiessa sitä. Maatiaiskanoilla arvellaankin tämän taidon olevan vielä keskimääräistä paremmin hallussa. Talven kääntyessä kevääseen on syytä tarkkailla kanoja, josko laumasta joku yksilö viihtyy muita pidempään pesässä. Munia poistettaessa tämä kana 'protestoi' äänekkäästi, onhan kyseessä sen suvun jatkaminen. Munitut munat kannattaa kuitenkin ensi päivinä ottaa pois sen alta. Jos hautominen näyttää jatkuvan, asetetaan sen alle kerrallaan 10-12 munaa haudottavaksi. Kana huolehtii sitten itse lämmöstä, kosteudesta ja kääntämisestä. Kana on pyrittävä, jos mahdollista eristämään muista eläimistä, etteivät munat sen alla salakavalasti lisääntyä päivä päivältä. Hautova kanahan ei muni, mutta sen lajitoverit kyllä. Kananmunien haudonta kestää 21 vuorokautta.

Poikasten ruokinnasta

Poikasten kuoriuduttua niillä ei ole mikään kiire syömään. Hoitajan ei pidäkään hermostua, vaikka mitään ei ala tulla näkyviin, vaikka kaksi-kolme päivää ensimmäisistä piipityksistä on kulunut. Poikasten vatsassa on nimittäin jäljellä ravintoa, jota ne hyödyntävät. Ravinto on peräisin ruskuaispussista (=keltuainen), joka sulkeutuu poikasen vatsaonteloon runsas vuorokausi ennen kuoriutumista.

Untuvikoille on varattava riittävän matalat juoma- ja ruoka-astiat. Vesiastian on oltava sellainen, että poikaset eivät pääse uimaan, kastuminen voi olla kohtalokasta. Mitään lisälämpöä ei pidä antaa, koska emon alla poikasilla on lämpöä yllin kyllin. Lyhyt pyrähdys syömään ei jäähdytä niitä liikaa. Untuvikoille voi antaa tehdasvalmisteista poikasrehua, joka ei tarvitse lisäksi muuta kuin puhdasta vettä ja soraa (1-2 mm) erilliseen astiaan. Sora 'rassaa' suolistoa ja auttaa hienontamaan karkeammat rehuhiukkaset lihasmahassa eli 'kivipiirassa'. (Kanallahan ei ole hampaita, joten karkea rehu on hienonnettava muilla menetelmillä. Soraa ei tarvitse olla jatkuvasti esillä, vaan kana osaa pidättää sen sisällään pidempiä aikoja.)

Poikaset voi myös ruokkia täysin kotoisesti, mutta silloin ei rehu saa olla pelkkää kauraryyniä. Sen kanssa tule antaa esim. murskattua, keitettyä kananmunaa, joka sisältää täydellistä ravintoa vastasyntyneelle. Vitamiinia löytyy raakavihanneksista (salaatti, porkkanaraaste, halkaistu lanttu tai hedelmä). Keittiöstä jäävä jäteruoka kannattaa kierrättää kanalan kautta. Murskatut munankuoret voi hyvin antaa kanoille, samoin keitetyt perunankuoret, sitruhedelmien ja sipulinkuoria ne eivät suostu syömään. Valkuaistarpeen tyydyttämiseksi voi tarjota piimää omasta astiastaan. Aina pidetään kuitenkin myös vettä tarjolla. Murskattu herne, apila ja kala ovat tuhtia valkuaisrehua ja niiden antaminen onkin osattava suhteuttaa eläinmäärään. Kala tarjotaan aina keitettynä. Viljaa kokonaisena (kauraa) voi alkaa antaa runsaan kuukauden iästä alkaen, vähitellen annosta lisäten. Soraa on tällöin ehdottomasti oltava esillä. Ruokailuastioiden puhdistaminen tarjoilun välillä pitää vatsat terveinä, kun ylijäänyt ruoka ei pääse käymään eikä pilaantumaan. Annoksen määrä on suhteutettava eläinmäärään, siten että lähes kaikki tulee syötyä kerralla pois.

Oman ongelmansa aiheuttaa (jos sen sellaiseksi ottaa) puuhakas emo, joka kutsuu poikasensa aterialle ja myös havainnollisesti esittää niille, miten ruokaa tulee kuopia syödessä - niin että rehut ovat kirjaimellisesti pitkin seiniä. Tätä voidaan ehkäistä asettamalla astian päälle harva ritilä tai verkko, joka estää kuopimista.

Kanan ruokinta kotoisilla rehuilla onnistuu, mutta edellyttää monipuolista, vaihtelevaa rehun koostumusta. Kyselin teiltä kanojen ravinnosta vuosikyselyssä senkin vuoksi, että meidän tietomme kotivaraisesta ruokinnasta lisääntyisi. Olen varma siitä, että maatiaiskan lisäksi Suomessa elää myös monenlainen kananhoitoperinne. Vastauksistanne koetan koota listan (nimiä mainitsematta), josta voi ottaa osviittaa, jos tuntee epävarmuutta ruokinnan suhteen.

Ulkoilukauden alettua tarjoaa luonto monenlaista ravintolisää niin kasvi- kuin eläinkunnan puolelta. Myös auringon valo ja raikas ulkoilma tekee hyvää. 'Tuuli se on kun kananpojan kasvattaa', sanoi entinen poikaskasvattaja. Hyvä laidun on kasvillisuuden peittämä ja riittävän laaja eläinmäärään nähden. Aitaaminen ei ole välttämätöntä. Kanat hakeutuvat kyllä sisälle illan tullen, mutta petoeläinten, liikenteen tai kasvimaiden vuoksi aitaaminen saattaa olla viisasta.

Seuraavassa tiedotteessa: Mikä on kestopohku ja miten se tehdään? Kukkopoikien kohtalo.

Tarja Niemelä